

Medias rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor 2005

Medias rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor 2005

**Räddningsverkets kontaktperson:
Jan Schyllander, Nationellt centrum för lärande från olyckor (NCO)
Telefon 0586-71 32 24**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	3
1 SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER	4
2 STATISTISKT UNDERLAG	6
3 GRÄNSDRAGNINGAR	7
3.1 Begreppet "olycka"	7
3.2 Felkällor	8
4 RESULTAT	9
4.1 Fördelning mellan typer av olyckor	9
4.1.1 Nationell/internationell olycksrapportering	9
4.1.2 Fördelning mellan olyckstyper, nationell och internationell rapportering	10
4.1.3 Fördelning mellan olyckstyper, nationell rapportering	11
4.1.4 Fördelning mellan olyckstyper, internationell rapportering	12
4.2 Avsändare	13
5 ANALYS	15
5.1 Nationell/internationell olycksrapportering bland TT-artiklarna	15
5.2 Olycksrapporteringens infallsvinklar	16
5.2.1 Vägtrafikolyckor	16
5.2.2 Brand	16
5.2.3 Drunkning	17
5.2.4 Fallolyckor	17
5.2.5 Förgiftning	18
5.2.6 Kvävning	18
6 SLUTSATSER AVSEENDE MEDIAS RAPPORTERING	19
6.1 Urvalskriterierna vid olycksrapporteringen	19
7 ALLMÄNHETENS BILD AV OLYCKOR	21
8 DISKUSSION	22

Förord

Nationellt centrum för lärande från olyckor (NCO) har regeringens uppdrag att ge en samlad bild och bedömning av olycksutvecklingen och säkerhetsarbetet i Sverige. En kartläggning av faktisk förekomst av olika typer av olyckor är ett självklart och viktigt led i detta arbete, men det behövs även kunskaper om hur människor - allmänhet och beslutsfattare - upplever och värderar olika olycksrisker i samhället. För att förstå hur dessa attityder och förväntningar tar form är det viktigt att studera hur medierna rapporterar om olyckor.

Syftet med föreliggande rapport är att belysa sambanden mellan faktisk olycksförekomst, mediebilderna av olyckor och allmänhetens uppfattning om olyckor. Förhoppningen är att inblicken skall väcka en diskussion om hur dessa samband påverkar samhällets säkerhetsförebyggande insatser.

Faktum är att medievärldens olyckor kraftigt avviker från verklighetens, både avseende olyckstyp och de drabbade. Hypotesen, att mediebilderna är ett filter genom vilket människornas bild av olyckor formas och förvrängs, får stöd av de undersökningsresultat som framkommit. En slutsats är att mediernas olycksrapportering har stor påverkan på allmänhetens uppfattning om förekomsten av olika typer av olyckor.

Rapporten har tagits fram i samarbete med Westander Publicitet & Påverkan.

Jan Schyllander,
utredare vid Nationellt centrum för lärande från olyckor (NCO)

1 Sammanfattning och slutsatser

Denna rapport baseras på tre olika typer av information: det verkliga antalet dödsfall i olika typer av olyckor, allmänhetens tro om vilken olyckstyp som skördar flest dödsoffer, samt TT:s rapportering om olyckor som ägde rum i Sverige.

Under 2003¹ inträffade det 2 940 dödsolyckor i Sverige. Ur dessa kan sex huvudtyper urskiljas om totalt 2 461 dödsfall: fallolyckor 1 429, vägtrafik 469, för giftning 269, bränder 93, drunkning 119 samt kvävning 88.

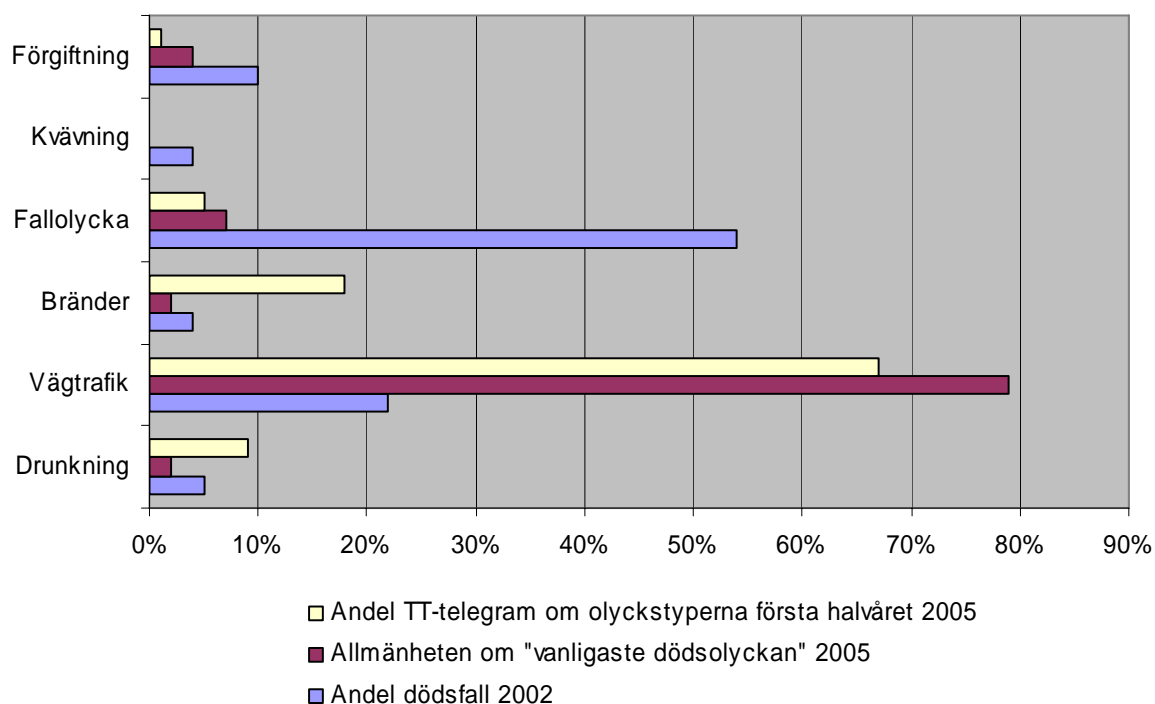
På NCO:s uppdrag ställde Sifo i september 2005 följande fråga till allmänheten: "Vilken av följande sex olyckstyper leder till flest dödsfall?" Svaren fördelade sig som följer: vägtrafik (79 procent), fallolycka (7 procent), förgiftning (4 procent), drunkning (2 procent), bränder (2 procent) och kvävning (0 procent). Fem procent av de svarande anger "vet ej".

TT sände ut 526 artiklar under det första halvåret 2005 om de sex olyckstyperna. Artiklarna handlade om: vägtrafik (69 procent), fallolycka (2 procent), förgiftning (1 procent), drunkning (9 procent), bränder (19 procent) samt kvävning (0 procent).

En konkret slutsats är att allmänhetens uppfattning om olyckornas utbredning drastiskt avviker från hur det förhåller sig i verkligheten, men är en avspeglning av mediernas rapportering. En annan slående skillnad mellan verklighetens olyckor och allmänhetens inställning rör offrens ålder. Åldersgruppen 80 år eller äldre är mycket kraftigt överrepresenterad i statistiken över dödsolyckor, ett svarsalternativ som bara två procent av de tillfrågade i Sifo-undersökningen angav.

Från NCO:s sida finns inga primära avsikter att ifrågasätta mediernas nyhetsvärdering. Avsikten med denna rapport är snarare att söka förklaringar till samhällets snedvridning av resurserna för det olycksförebyggande arbetet. Enligt uppgifter från den tidigare Forskningsrådsnämnden satsas 75 procent av forskningsresurserna på att göra våra arbetsplatser säkrare, medan 20 procent används för att ta fram ny kunskap för säkrare trafik. Fallolyckor bland äldre i deras hemmiljöer svarar för drygt 50 procent av samhällets totala kostnader för olyckor, men får bara cirka 5 procent av de medel som samhället satsar på olycksförebyggande arbete.

¹ Senast tillgänglig dödsorsaksstatistik från Socialstyrelsen

Nedan en översikt över resultaten från de tre undersökningsperioderna.

Olyckstyp	Andel (och antal) dödsfall		Allmänheten om "vanligaste dödsolyckan"			Andel (och antal) TT-telegram om olyckstyperna, 1:a halvåret			Satsning förebyggande arbete
	2001	2002	2002	2004	2005	2002	2004	2005	
Drunkning	5% (126 ¹)	5% (134)	6%	3%	2%	11% (79)	11% (68)	9% (47)	Begränsad
Vägtrafik	22% (554 ²)	22% (534)	83%	85%	79%	71% (506)	61% (385)	67% (352)	Omfattande
Bränder	6% (137 ³)	4% (111)	1%	1%	2%	12% (87)	19% (122)	18% (96)	Omfattande
Fallolycka	50% (1240 ⁴)	54% (1348)	2%	6%	7%	3% (18)	5% (30)	5% (24)	Begränsad
Kvävning	4 % (101 ⁴)	4% (95)	1%	1%	0%	0,1% (1)	1% (6)	0% (1)	Begränsad
Förgiftning	12% (306 ⁴)	10% (255)	3%	3%	4%	3% (20)	3% (18)	1% (6)	Begränsad
Totalt	99% (2464)	99% (2477)	96% (+3% "vet ej")	99% (+3% "vet ej")	94% (5% "vet ej")	100% (711)	100% (629)	100% (526)	

1. Svenska livräddningssällskapet, 2. Vägverket, 3. Räddningsverket, 4. Socialstyrelsen/EpC.
Notera att tsunamikatastrofen inte inkluderas i materialet.

2 Statistiskt underlag

Till underlag för föreliggande analys av massmedias rapportering om olyckor ligger en genomgång av Tidningarnas Telegrambyrås (TT) rapportering under det första halvåret (1 januari-30 juni) 2005.

Valet att utgå från TT:s rapportering beror på att denna nyhetsbyrå är starkt "nyhetsledande"; dels refererar/publicerar andra medier TT:s texter, dels sätter TT i hög grad dagordningen för övriga mediers eget redaktionella arbete.

Ett antal sökningar i elektroniska mediedatabaser har genomförts. Totalt har drygt 1 000 unika artiklar/telegram analyserats och kategoriserats avseende typ av olycka (vägtrafik-, tågtrafik-, fall- etc.), samt huruvida rapporteringen avser olyckor i Sverige eller i andra länder. En kategorisering av de nationella artiklar/telegram där urskiljbara "avsändare" av budskapet förekommer har också gjorts.

En första sökning gjordes på TT-artiklar/telegram med förekomst av orden "olycka" och/eller "olyckor". Sökresultaten (cirka 800 artiklar) laddades hem i fulltext för analys och kategorisering. Därefter gjordes kompletterande sökningar på fallolyck*, bilolyck*, trafikolyck*, bussolyck*, brand, eldsvåd*, villabrand*, lägenhetsbrand*, drunkn*, förgift* och kvävn*. Resultatet blev ytterligare cirka 200 artiklar, som laddades hem i ingressform. I de fall där ingressen har varit otillräcklig för en bedömning av innehåll och ev. "avsändare" har artiklarna laddats ned i fulltext.

Olyckorna har i första hand hänförts till någon av de prioriterade kategorierna – drunkning, vägtrafikolycka, brand, fallolycka, kvävning eller förgiftning. I många fall har detta inte varit möjligt, varför ytterligare ett antal olyckskategorier har lagts till det statistiska råmaterialet (för helhetsbildens och den framtida användbarhetens skull): arbetsplats, flygtrafik, tågtrafik, klämolycka, infrastruktur, katastrof, naturkatastrof, oväder, sjöfart, explosion och fritid. (Tillagda olyckskategorier har emellertid inte blivit föremål för någon analys i föreliggande rapport.)

3 Gränsdragningar

3.1 Begreppet "olycka"

Olycka är ett svåravgränsat begrepp vars förekomst dessutom är svårt att mäta i verkliga livet. Flertalet vetenskapliga definitioner brukar fånga tre kriterier: det ska röra sig om en *plötslig* händelse, denna ska resultera eller kunna resultera i något *negativt*, och den ska vara *oavsiktlig*.

Dessa kriterier är emellertid ganska flytande:

- Plötsligheten kan vara omedelbar, till exempel ett fall eller en explosion, eller något relativt utsträckt, till exempel ett giftutsläpp under några timmar eller kanske dagar.
- Frågan om hur påtagliga de negativa konsekvenserna ska vara för att en händelse ska betraktas som en olycka har betydelse för vad som i sin tur räknas som enbart tillbud, incidenter eller störningar.
- Huruvida en händelse är oavsiktlig är ofta svårt att avgöra. Många olyckor visar sig vid närmare granskning vara uppsåtliga, till exempel bränder, förgiftningar eller drunkningar i mord- eller självmordssyfte.

Begreppet "olycka" kan således beteckna och beskriva synnerligen vitt skilda företeelser, varför gränsdragningsproblem ofta uppstår. Exempelvis kan en kollision mellan en grävsopla och en parkerad bil som orsakar en brand i en intilliggande villa kategoriseras som antingen en vägtrafikolycka, en villabrand eller en arbetsplatsolycka. Om det av artikeln dessutom framgår att det finns misstankar om att grävmaskinisten orsakade kollisionen avsiktligt, uppstår frågeställningen om det överhuvudtaget är relevant att tala om en olycka.

Föreliggande rapport ska kartlägga medias rapportering av olyckor i syfte att möjliggöra en överblick av sambandet (eller bristen på samband) mellan denna "mediefaktor", faktiska olycksfrekvenser resp. storleken på de samhällsliga resurser som investeras i olika typer av förebyggande åtgärder. Bedömningen är, mot denna bakgrund, att själva förekomsten av olyckor eller "olycksliknande händelser" så långt det är möjligt bör inkluderas i analysen. Följaktligen bör antalet förekomster som exkluderas pga. gränsdragningsproblem minimeras. (Det finns dock undantag.) Följande principer har varit vägledande:

- Olyckor eller "olycksliknande händelser" som uppmärksammats medialt huvudsakligen pga. bakomliggande brott/misstänke om brott, men som uppstått utan direkt uppsåt att skada/döda, betraktas ändå som relevanta olyckor i föreliggande rapport. Exempel: "BILIST VÅLLADE DÖDSOLYCKA - FICK TVÅ ÅRS FÄNGELSE". Förhållandet att den bilförare som omnämns i den aktuella artikeln var alkoholpåverkad vid olyckstillfället förändrar rimligtvis inte rapporteringens inverkan på mediekonsumenterna i termer av upplevd trafikfara. Samma resonemang gäller för det faktum att själva olyckstillfället sannolikt befinner sig i relativt långt föregående tid, i förhållande till artikelns publicering. Att olyckan är alkoholrelaterad förändrar inte det faktum att det var en olycka - uppsåtet var knappast att orsaka en olycka. Samma sak gäller om någon orsakar en trafikolycka till följd av fortkörning eller annan vårdslöshet.

- Olyckor som i artiklarna/telegrammen beskrivs som omedelbara (eller sannolika) följer av terrorism, militära aktiviteter, misshandel, mord/mordförsök resp. självmord/ självmordsförsök har uteslutits. Dessa artiklar behandlar händelser som är alltför välplanerade och/eller uppsåtliga för att omfattas av ett i sammanhanget relevant olycksbegrepp. Bränder som bekräftats/misstänks vara anlagda har exkluderats av samma skäl.
- Olyckor där offren/de inblandade är djur har uteslutits ur analysen.
- I december 2004 drabbades en stor mängd svenskar av tsunamikatastrofen i Thailand. Artiklar som behandlar denna tragedi har uteslutits ur föreliggande rapport.

3.2 Felkällor

Det kan inte uteslutas att vissa artiklar/telegram har räknats fler än en gång, eftersom TT ibland skickar ut reviderade/utökade versioner av tidigare publicerat material, med ny rubrik. Dock torde inte detta ge upphov till några systematiska fel.

Kategoriseringen av vissa artiklar som överlappar flera olika olyckstyper kan diskuteras. Detsamma gäller artiklar som har uteslutits/borde ha uteslutits från analysen.

Hela det massmediala analysmaterialet härrör från ett nedslag i tiden - det första halvåret 2005. Resultat och analys bör betraktas mot bakgrund av de statistiska effekter som detta kan ge upphov till.

Kvalitén hos de elektroniska sökmotorernas indexering av olika sökord kan inte garanteras, men erfarenheten visar att träffbilden på eftersökta ord brukar vara god.

4 Resultat

4.1 Fördelning mellan typer av olyckor

Det totala antalet artiklar/telegram (nationella och internationella) i analysen som bedömts vara relevanta och som berör någon av de prioriterade olyckstyperna – drunkning, vägtrafikolycka, brand, fallolycka, kvävning eller förgiftning – uppgår till 624. Av dessa avser 510 nationell rapportering och 114 internationell rapportering.

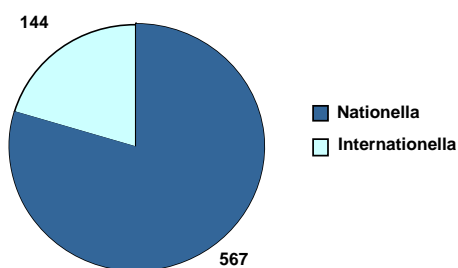
4.1.1 Nationell/internationell olycksrapportering

Fördelningen väger, liksom tidigare år, tungt för nationell olycksrapportering under sökperioden januari-juni 2005. Det är dessutom näst intill obefintlig variation från de tre undersökningsperioderna.

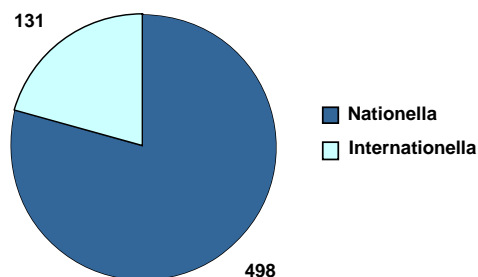
Januari - Juni 2002	Januari - Juni 2004	Januari - Juni 2005
80% nationell olycksrapportering	79% nationell olycksrapportering	82% nationell olycksrapportering
20% internationell olycksrapportering	21% internationell olycksrapportering	18% internationell olycksrapportering

Diagrammen nedan visar antalet relevanta artiklar/telegram fördelade på nationell respektive internationell olycksrapportering under respektive undersökningsperiod.

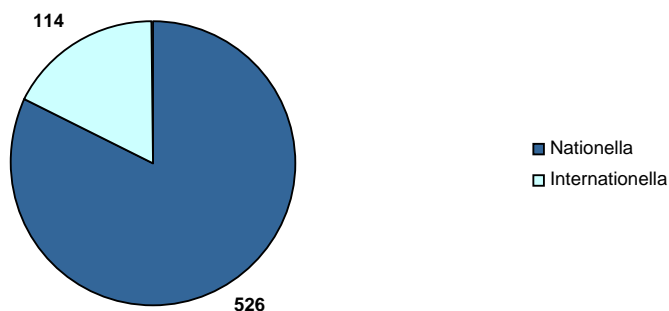
Fördelning mellan nationella och internationella olycksrapporter jan – juni 2002

Fördelning mellan nationella och internationella olycksrapporter jan– juni 2004

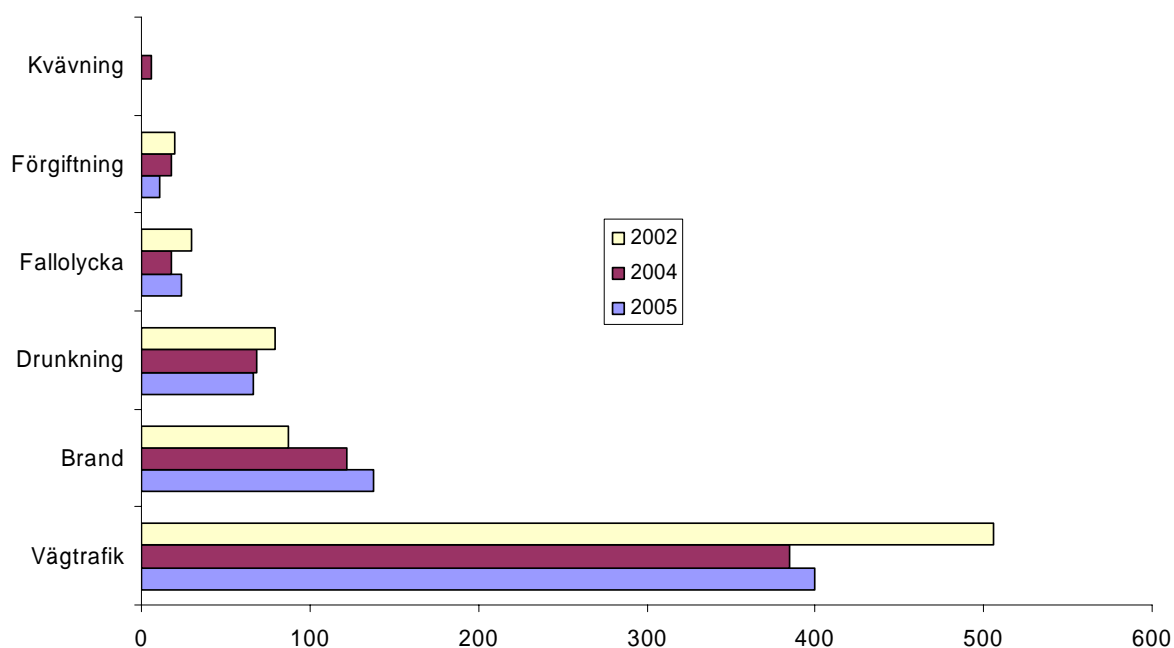
Fördelning mellan nationella och internationella olycksrapporter jan-juni 2005

4.1.2 Fördelning mellan olyckstyper, nationell och internationell rapportering

Januari – juni 2002	Januari - Juni 2004	Januari - Juni 2005
71% Vägtrafikolyckor	61% Vägtrafikolyckor	63% Vägtrafikolyckor
12% Brand	19% Brand	22% Brand
11% Drunkning	11% Drunkning	10% Drunkning
3% Fallolyckor	5% Fallolyckor	4% Fallolyckor
3% Förgiftning	3% Förgiftning	2% Förgiftning
0,1% Kvävning	1% Kvävning	0% Kvävning

Antal artiklar/ telegram per olyckstyp

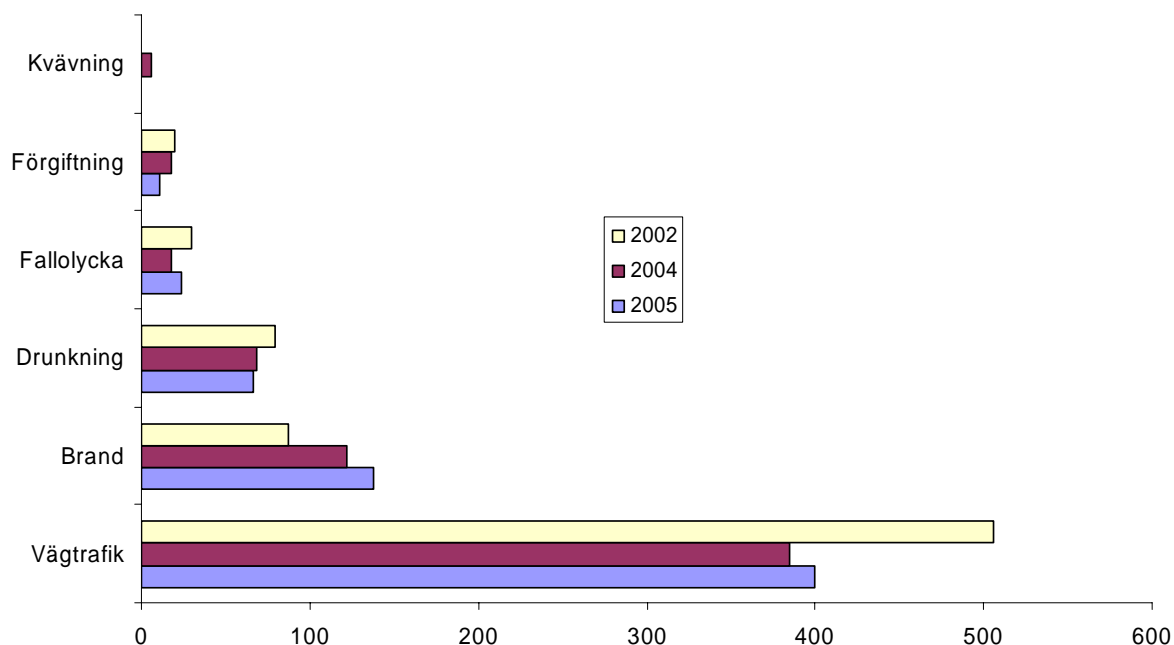
Diagrammet ovan visar antalet (nationella och internationella) relevanta artiklar/telegram fördelade på olyckstyper.

4.1.3 Fördelning mellan olyckstyper, nationell rapportering

Den nationella (svenska) olycksrapporteringen fördelar sig som följer:

Januari - Juni 2002	Januari - Juni 2004	Januari - Juni 2005
71% Vägtrafikolyckor	61% Vägtrafikolyckor	67% Vägtrafikolyckor
12% Brand	19% Brand	18% Brand
11% Drunkning	11% Drunkning	9% Drunkning
3% Fallolyckor	5% Fallolyckor	5% Fallolycka
3% Förgiftning	3% Förgiftning	1% Förgiftning
0,1% Kvävning	1% Kvävning	0% Kvävning

Antal artiklar/ telegram per olyckstyp

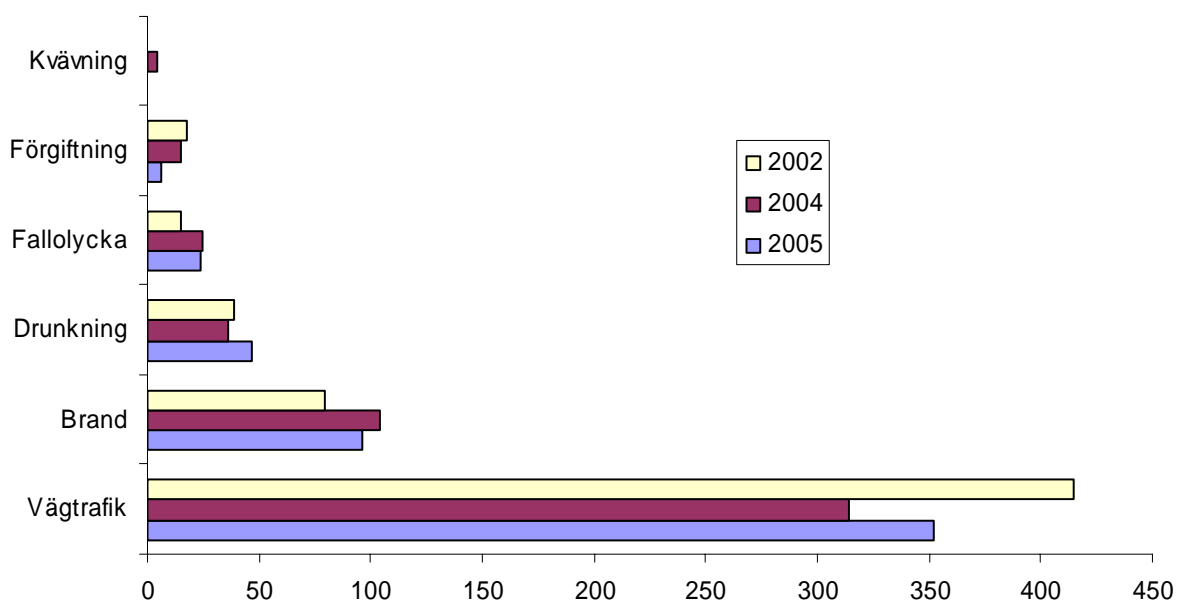

Diagrammet ovan visar antalet relevanta nationella artiklar/telegram, fördelade på typ av olyckor.

4.1.4 Fördelning mellan olyckstyper, internationell rapportering

Januari - Juni 2002	Januari - Juni 2004	Januari - Juni 2005
63% Vägtrafikolyckor	54% Vägtrafikolyckor	42% Vägtrafikolyckor
6% Brand	14% Brand	37% Brand
28% Drunkning	24% Drunkning	17% Drunkning
2% Fallolyckor	4% Fallolyckor	0% Fallolyckor
1% Förgiftning	2% Förgiftning	4% Förgiftning
0% Kvävning	2% Kvävning	0% Kvävning

Antal nationella artiklar/ telegram per olyckstyp

Diagrammet ovan visar antalet relevanta internationella artiklar/telegram, fördelade på typ av olyckor.

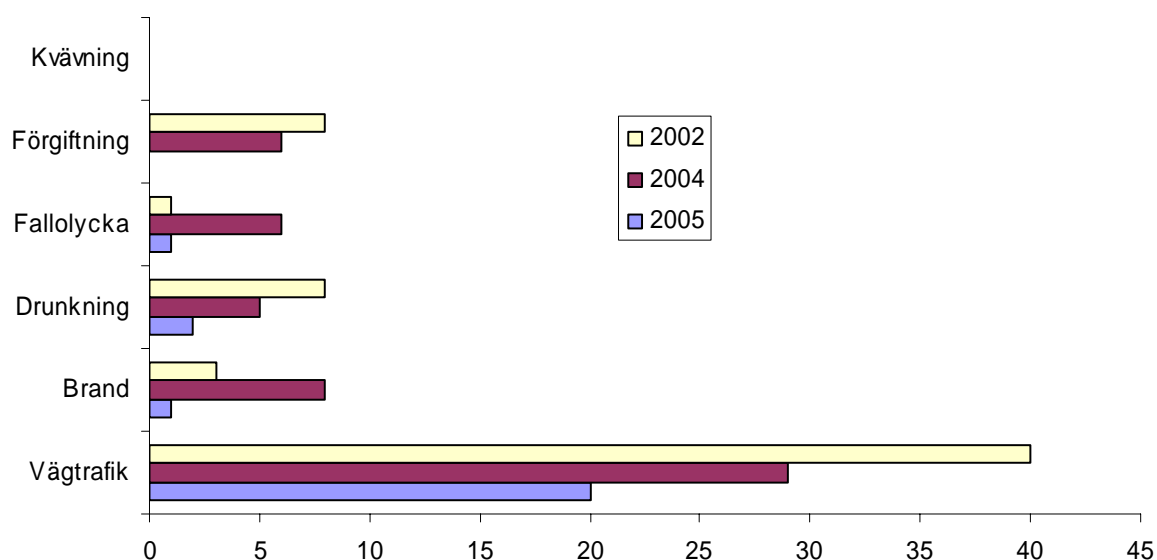
4.2 Avsändare

Med avsändare avses här en part som kan antas haft för avsikt att uppnå medial uppmärksamhet med något. Detta något handlar i normalfallet om studier, rapporter, statistik, utredningar, kampanjer och annat. Utmärkande för denna typ av nyhetsinnehåll inom olycksrapportering är att den, såvida det inte är fråga om en haveriutredning eller liknande, inte uppehåller sig kring en specifik olyckshändelse utan behandlar helg-, månads- eller årsstatistik, olycksrisker, förebyggande åtgärder och så vidare från en generell utgångspunkt.

(Avsändare bakom icke svensk olycksrapportering behandlas inte i denna rapport.)

Andelen av de 526 relevanta nationella artiklarna/telegrammen som har en urskiljbar avsändare är cirka 5 procent (24 av 526). Detta är en avsevärd minskning jämfört med föregående år, då denna siffra var hela 15 procent. Fördelningen (antal respektive andel) mellan olyckstyperna framgår av nedanstående diagram.

Antal nationella artiklar/ telegram med tydlig avsändare per olyckstyp

Diagrammet ovan visar antalet relevanta nationella artiklar/telegram inom respektive olyckskategori, som har en urskiljbar avsändare.

Följande avsändare för olycksrapporteringen 2005 kan nämnas inom respektive område:

Vägtrafikolyckor	Rikspolisstyrelsen, Folksam, Karolinska institutet, NTF, Vägtrafikinspektionen, Vägverket
Brand	Svenska brandskyddsföreningen
Drunkning	Svenska livräddningssällskapet
Fallolyckor	Konsumentverket

Antalet olycksrapporteringar om vägtrafikolyckor, bränder, fallolyckor och kvävningar är i stort sett oförändrat jämfört med de båda tidigare undersökningsperioderna (2002 och 2004). Olycksrapporteringarna om förgiftningar har minskat något i jämförelse med de båda tidigare undersökningsperioderna. Rapporteringen om drunkningsolyckor har ökat något.

En av de olyckstyper som hade hög andel avsändare i de två föregående undersökningarna, var förgiftning. I årets undersökning förekommer ingen avsändare alls i denna kategori. I årets undersökning är det istället vägtrafikolyckorna som står för majoriteten av artiklarna med tydlig avsändare.

Vägtrafik

Vägtrafikolyckorna är för tredje undersökningsperioden i rad, den i särklass mest omskrivna olyckstypen och det område som har flest aktiva avsändare. Års- och månadsvis återkommande olycksstatistik, kompletterad med särskild helg- och semesterstatistik, presenteras av olika aktörer. Exempel på typiska rubriker är "*Hårdare regler för unga förare*" (Vägverket), "*Ingen halvering av antalet trafikdöda till 2007*" (Vägtrafikinspektionen) samt "*Skolskjutsar ofta farliga för barnen*" (NTF).

Större olyckor resulterar ofta i ett stort intresse för specialinriktad statistik, vilket kan exemplifieras med följande rubrik: "*NTF kritiserar kommunerna för bristande säkerhet*" (NTF).

Brand

Brand är den i storleksordningen andra mest omskrivna olyckstypen. Procentuellt har olyckstypen brand samma andel som 2004 men något högre andel än 2002. Exempel på typiska rubriker är "*Kvinna omkom vid brand*", "*Tre till sjukhus efter brand i äldreboende*" och "*En person omkom i lägenhetsbrand*". Den enda tydliga avsändaren är Svenska brandskyddsföreningen där artikeln/telegrammet rubriceras: "*Fler dog i bränder under januari*".

Drunkning

9 procent av den totala olycksrapporteringen behandlar drunkningsolyckor, en siffra som i stort sett är oförändrad under de tre undersökningsperioderna. Exempel på typiska rubriker är "*Man drunknade utanför Tyresö*" och "*Drunknad man funnen i Fryken*". Statistik lyfts fram av Svenska livräddningssällskapet där artikeln/telegrammet rubriceras: "*Färre drunkningsolyckor i maj*".

Fallolyckor

Olycksrapporteringen om fallolyckor kvarstår på ungefär samma nivå som tidigare, omkring 20 procent av den totala olycksrapporteringen. Exempel på typiska rubriker är "*Föll utför fjällsluttning*" och "*Kvinna omkom i skidolycka*". Den enda tydliga avsändaren är Konsumentverket där artikeln/telegrammet rubriceras: "*Strängare krav på gästolar*".

Förgiftning

Olycksrapporteringen om förgiftning har minskat något jämfört med föregående undersökningsperioder och utgör en mycket liten del av den totala olycksrapporteringen. Exempel på rubrik är "*Barn kan ha förgiftats av importerad fisk*". I denna kategori finns ingen tydlig avsändare.

Kvävning

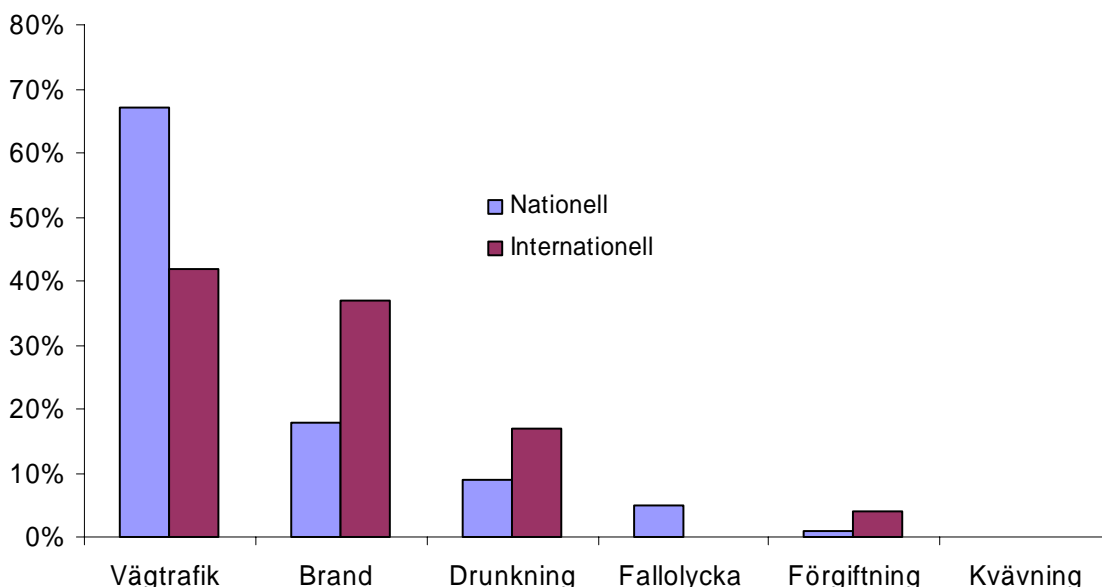
Kvävning är den kategori av olycksrapportering som har minst antal artiklar/telegram (endast en artikel/telegram i materialet utgörs av denna kategori). Rubriken lyder "*Farliga barnvagnar och pistoler stoppade*". Olyckstypen kvävning saknar tydlig avsändare i alla tre undersökningsperioder.

5 Analys

5.1 Nationell/internationell olycksrapportering bland TT-artiklarna

	Nationell olycksrapportering	Internationell olycksrapportering
Vägtrafik	67%	42%
Brand	18%	37%
Drunkning	9%	17%
Fall	5%	0%
Förgiftning	1%	4%
Kvävning	0%	0%

Procentuell fördelning över nationell och internationell olycksrapportering

Diagrammet ovan visar den procentuella fördelningen mellan den nationella respektive den internationella olycksrapporteringen i TT-artiklarna.

I såväl internationell som nationell olycksrapportering utgörs flest artiklar/telegram av vägtrafikolyckor. Det finns dock vissa skillnader mellan nationell och internationell olycksrapportering.

- Vägtrafik har en mycket högre andel nationell rapportering (67%) än den internationella (42%).
- Brand har en mycket lägre andel nationell (18%) rapportering än den internationella (37%).
- Drunkningsolyckor har en dubbelt så hög procentandel internationellt (17%) än nationellt (9%).
- Fallolyckor rapporteras i högre utsträckning nationellt (5%) än internationellt (0%).

- Förgiftning är något vanligare i internationell (4%) olycksrapportering än i nationell (1%).
- Kvävning är en mycket ovanlig olyckstyp i såväl internationell (0%) som i nationell (0%) olycksrapportering.

5.2 Olycksrapporteringens infallsvinklar

Medierapporteringen av olika olyckor har varierande inriktning, beroende på händelsens art. Rubriksättningen är ofta mycket talande i detta avseende.

5.2.1 Vägtrafikolyckor

Enskilda olyckor och offer

Vägtrafikolyckorna utgör återigen den i särklass mest omskrivna olyckskategorin, beträffande såväl nationell som internationell olycksrapportering. En mycket stor andel av artiklarna/telegrammen handlar om enskilda olyckor. Exempel på typiska rubriker är:

*En död i singelolycka
Dödsolycka på motorväg i Uppsala
Åtta döda i midsommartrafiken*

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till, och konsekvenser av, enskilda vägtrafikolyckor är också omskrivna. Endast 2 procent (8 av 352) av artiklarna/telegrammen om vägtrafikolyckor visar på samband med stormen Gudrun. Exempel på typiska rubriker är:

*Flera olyckor i skånedimma
Lastbilschaufför fick villkorligt efter dödsolycka
Pojkar lånade bilen - Avled efter olycka*

Rapporter och statistiska underlag

Talrika rapporter och statistiska undersökningar presenteras kring "fenomenet vägtrafikolyckor", vilka regelbundet uppmärksammas och rapporteras av media. Även dessa har ibland koppling till enskilda uppmärksammade olyckor. Typiska rubriker är:

*Hårdare regler för unga förare
Ingen halvering av antalet trafikdöda till 2007
Skolskjutsar ofta farliga för barnen*

5.2.2 Brand

Enskilda olyckor och offer

Liksom vid de båda tidigare undersökningarna liknar olycksrapporteringen om bränder rapporteringen om vägtrafikolyckorna, såtillvida att de oftast beskriver enskilda olyckstillfällena och deras offer. Typiska rubriker är:

*Kvinna omkom i lägenhetsbrand
Man omkom i villabrand på Gotland
Evakuering efter brand i Stockholm*

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till, och konsekvenser av, enskilda bränder förekommer också, om än i mycket begränsad omfattning. Exempel på typisk rubrik är:

Mor och son hemlösa efter villabrand

Rapporter och statistiska underlag

Svenska brandskyddsföreningen står för den enda artikeln med tydlig avsändare. Rubriken lyder:

Fler dog i bränder under januari

5.2.3 Drunkning

Enskilda olyckor och offer

Drunkning är den tredje största rapporterade olyckstypen och har ökat sedan de tidigare undersökningsperioderna. I likhet med brand och vägtrafikolyckorna handlar artiklarna/telegrammen oftast om enskilda olyckor och deras offer. Exempel på typiska rubriker är:

*Man drunknade utanför Tyresö
Drunknad man funnen i Fryken*

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till, och konsekvenser av drunkningsolyckorna rapporteras också. Exempel på dessa rubriker är:

*Man drunknade när han räddade sin hund
Man föll från brygga och drunknade*

Rapporter och statistiska underlag

Statistik lyfts fram av en ensam aktör, Svenska livräddningssällskapet. Rubrikerna lyder:

*Färre drunkningsolyckor i maj
119 drunknade förra året*

5.2.4 Fallolyckor

Enskilda olyckor och offer

Liksom i de båda tidigare undersökningsperioderna uppmärksammas de enskilda fallolyckorna när det rör sig om spektakulära fall, ofta barn- eller arbetsplatsrelaterade. I denna undersökningsperiod finns inte någon artikel som behandlar äldres fallolyckor. De flesta fallolyckorna i denna undersökningsperiod är arbetsplatsrelaterade. Typiska rubriker är:

*Skoteråkare skadad när bro rasade
Treåring svårt skadad i damm
Död efter högt fall i jobbet*

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till enskilda fallolyckor uppmärksammas inte i särskilt hög grad under undersökningsperioden. Nedanstående två rubriker är de enda artiklar/telegram som antyder bakomliggande orsaker. Båda två är arbetsplatsolyckor.

Montör skadad när hiss rasade

Åtal hotar efter fallolycka på arbetsplats då man bröt ben

I undersökningen 2002 klargjordes att de äldres fallolyckor uppmärksammades med nyheten "vårdslarv" i förgrunden. Liknande tecken återfanns i 2004 års undersökning, där även tre fall av tydliga avsändare kunde återfinnas, där avsändarna presenterade förslag och statistik över äldres oro och situation. Någon sådan tendens kan inte hittas i årets undersökning. Det är arbetsplatsolyckorna som dominerar och några vårdrelaterade fallolyckor har inte hittats i TT:s rapportering.

Rapporter och statistiska underlag

Konsumentverket är den enda tydliga avsändaren. I förra årets undersökning återfanns tre tydliga avsändare men detta har alltså minskat 2005. Rubriken lyder:

Strängare krav på gästolar

5.2.5 Förgiftning

Enskilda olyckor och offer

Förgiftning rapporteras mycket sparsamt i analysmaterialet. Hälften av artiklarna/telegrammen handlar om förgiftning i samband med vårdare. Exempel på rubriker är:

Tre vårdare förgiftade på anstalt

Kvinna på servicehus förgiftad

Barn kan ha förgiftats av importerad fisk

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

De bakomliggande orsakerna är av naturligt medialt intresse och ingår liksom vid föregående undersökningsperioder i alla artiklar/telegram som berör enskilda förgiftningsfall, dock inte nödvändigtvis i rubrikerna. Exempel på rubriker är:

Livsmedelsverket varnar för bantningsmedel

Patient riskerade förgiftning av hög morfindos

Rapporter och statistiska underlag

Avsändare har i de båda föregående undersökningsperioderna varit tydlig. Under denna undersökningsperiod återfinns dock inte någon avsändare alls. I hela kategorin förgiftning har skett en drastisk minskning.

5.2.6 Kvävning

Endast en artikel/telegram i analysmaterialet under perioden handlar om kvävning, enligt den olycksdefinition som används här. Den rubriken är:

Farliga barnvagnar och pistoler stoppade

6 Slutsatser avseende medias rapportering

TT:s nationella olycksrapportering under det studerade tidsintervallet består till 67 procent av vägtrafikolyckor, 18 procent av brandolyckor, 9 procent av drunkningsolyckor, 5 procent av fallolyckor, 1 procent av förgiftningsolyckor samt 0 procent av kvävningolyckor.

Bilden från föregående rapport tycks därmed hålla i sig: olycksrapportering styrs av andra faktorer än olyckornas utbredning och konsekvenser. Någon djupare analys av dessa faktorer ryms inte inom ramen för denna rapport. Nedan följer dock en anspråkslös diskussion av tänkbara urvalskriterier.

6.1 Urvalskriterierna vid olycksrapporteringen

Det är ett allmänt vedertaget faktum att olyckor - företrädevis olyckor av det mer spektakulära slaget - står högt i kurs hos nyhetsmedierna.

Utan ansats till någon akademisk djupdykning i "medielogiken" bakom olycksrapporteringen i föreliggande rapport, så kan det vara intressant att försöka identifiera några faktorer som kan antas vara vägledande för medias nyhetsvärdering. Tänkbara faktorer är:

- *Snabba/dramatiska olycksförlopp* - En kollision mellan två bilar är intressantare/enklare att beskriva än att någon har snubblat på tröskeln, oavsett vilka konsekvenserna för offren blir.
- *Tydliga konsekvenser* - Skador/dödsfall som uppstår omedelbart vid olyckstillfället kräver oftast ingen research eller återkoppling till tidigare händelser.
- *Geografisk närhet* - Det krävs betydligt mindre av dramatik och konsekvenser för att media ska rapportera om olyckor/olycksliknande händelser som inträffat i den geografiska närheten. I denna analys, liksom i föregående, framgår detta av den övervägande nationella betoningen på artiklarna/telegrammen, men motsvarande gäller även för lokala medier, som ofta rapporterar om mindre olycksfall i lokalsamhällen, som aldrig skulle "platsa" i riksmidia.
- *Social närhet* - Om vi vågar göra antagandet att nyhetsredaktionerna består av personer av medelklass med en medelålder kring 30-50 år, och att en sannolik läse-, tittar- eller lyssnarkrets i de allra flesta fall befinner sig någonstans i åldrarna 15-65 år, så kan begreppet social närhet vara relevant. En vägtrafikolycka skulle kunna drabba vem som helst av oss. En drunknad treåring lämnar ingen förälder oberörd. Men en heroinist som dör av en överdos i ett källarförråd, eller en 89-åring som faller och skadar sig allvarligt, ligger utom den sociala sfären. Det gäller såväl för nyhetsredaktionen som för de tänkta mediekonsumenterna.
- *Lättillgängliga källor* - Nyheter som är lätta att hitta är populära på bantade redaktioner med uppdrivet tempo. (Allt färre reportrar ska producera allt mer nyhetsmaterial.) Därför är offentliga dokument, såsom polisens uppgifter om ingripanden och uttryckningar till olycksplatser tacksamma nyhetskällor. Det är betydligt svårare att hitta information om exempelvis förgiftningar, som i allmänhet inte föranleder några polisuttryckningar eller insatser av räddningstjänsten, eller fallolyckor i hemmet.

- *Många offer* - En olycka som drabbar många är intressantare än motsvarande olycka om den drabbar få. "36 döda i bussolycka i Nepal" omskrivs i svenska medier. "Över 900 förgiftade..." innebär att bakelser i Spanien kan bli rubrikstoff i Sverige. Fallolyckor däremot drabbar bara en person åt gången.

7 Allmänhetens bild av olyckor

För att erhålla politisk accept för olika interventionsprogram är det viktigt att tränga djupare in i hur allmänheten ser på olyckor och dess mänskliga och ekonomiska konsekvenser. NCO lät mot denna bakgrund göra en undersökning med hjälp av Sifo för att erhålla en överblick av svenska folkets kunskap om olyckor.

Två frågor ställdes till 1 000 slumpvis utvalda personer under perioden 29 augusti-1 september 2005. Frågorna och svaren presenteras nedan:

Fråga 1: Vilken av följande sex olyckstyper leder till flest dödsfall? Är det...?

1. Drunkning
2. Vägtrafik
3. Bränder
4. Fallolycka, dvs man ramlar
5. Kvävning
6. Förgiftning
7. Tveksam vet ej

En tydlig majoritet, 79 procent, tror att vägtrafik är den olyckstyp som leder till flest dödsfall. Den orsak som näst flest, sju procent, av de intervjuade anger är i årets liksom i föregående undersökning fallolyckor. Förgiftning tror fyra procent leder till flest dödsfall, drunkning och bränder vardera två procent samt kvävning noll procent. Det är fem procent av de svarande som är tveksamma vet ej.

Fråga 2: I vilken ålder tror du att det är mest sannolikt att man råkar ut för en dödsolycka?

1. 0-19 år
2. 20-39 år
3. 40-59 år
4. 60-79 år
5. Över 80 år
6. Tveksam vet ej

En klar majoritet, 67 procent, av de intervjuade tror att den mest sannolika åldern för att råka ut för en dödsolycka är 20-39 år. Den åldersgrupp som näst flest, 16 procent, tror är den mest sannolika åldern för att råka ut för en dödsolycka är 0-19 år. Sex procent tror att det är 60-79 år, fem procent 40-59 år, två procent över 80 år samt de som är tveksamma eller inte vet fyra procent.

I Socialstyrelsens dödsorsaksstatistik från 2002 är det åldersgruppen över 80 år som har flest antal dödsolyckor, den åldersgruppen står för cirka 50 procent.

En förklaring till allmänhetens tro att den yngre gruppen löper större risk för att råka ut för dödsolycka, kan vara att denna åldersgrupp är hårdast drabbad i vägtrafiken, och att allmänheten tror att denna olyckstyp är den vanligaste.

8 Diskussion

Över lag fördelar sig svaren i Sifo-undersökningen på samma sätt oavsett ålder, kön, boende i storstad eller landsbygd, politisk tillhörighet eller sysselsättning.

Den svenska allmänheten har fortsatt en helt felaktig uppfattning om förekomsten av olika typer av olyckor. En överväldigande majoritet tror att merparten av dödsolyckorna sker i vägtrafiken. Det är fortfarande en liten andel som känner till att merparten av dödsolyckorna sker genom att äldre människor faller i den egna bostaden.

Den kunskap som allmänheten har när det gäller olyckor tycks i hög grad återspegla den bild som media ger. Nyhetsvärdet i en trafikolycka, eller ännu bättre en brand, är betydligt större än om en 90-åring i ett äldreboende ramlar omkull och slår ihjäl sig.

Det finns ingen anledning att tro att politiker eller andra beslutsfattare på något avgörande sätt skulle ha en annan bild än den här redovisade. Frågan som då infinner sig är om samhällets resurser för förebyggande arbete verkligen hamnar där behovet är som störst, hos dem som mest behöver det?

Uppgifter från tidigare Forskningsrådsnämnden tyder på motsatsen. Enligt dessa satsas hela 75 procent av forskningsresurserna på att göra våra arbetsplatser säkrare, trots att arbetsplatsolyckor bara står för en bråkdel av samtliga olyckor. 20 procent av forskningsresurserna satsas på trafiksäkerhetsarbete. Men till förebyggande åtgärder av fallolyckor bland äldre i deras hemmiljöer, som svarar för drygt 50 procent av samhällets totala kostnader för olyckor, går bara cirka 5 procent av samhällets totala satsningar.

Situationen är problematisk såväl från etisk som från samhällsekonomisk synpunkt. Det finns både enkla och billiga åtgärder som skulle kunna förebygga de fallolyckor som inte bara skapar ett oerhört lidande för dem de drabbar, utan som därtill bidrar till skenande vårdkostnader. Fallolyckor bland äldre kostar landstingen och kommunerna nära 5 miljarder kronor årligen, en summa som successivt beräknas öka till nära 8 miljarder kronor fram till år 2035, om inga åtgärder vidtas.

Räddningsverket, Nationellt centrum för lärande från olyckor
Värmlandsvägen 25, 691 34 Karlskoga
Telefon 0586-623 00, fax 0586-623 01. www.raddningsverket.se

Beställningsnummer I99-134/06. Fax 054-13 56 05
ISBN 91-7253-305-6